

УДК 502/504-049.5]:351

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-14-21>

Ващенко Сергій,
викладач кафедри публічного управління
та адміністрування Університету
Григорія Сковороди в Переяславі

Vashchenko Serhii,
Lecturer at the Department of Public
Administration and Management of Hryhorii
Skovoroda University in Pereiaslav

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9966-3220>✉ serhio902@ukr.net

Носаченко Володимир,
кандидат педагогічних наук, доцент
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Nosachenko Volodymyr,
PhD in Pedagogy, Associate Professor at
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0266-5199>✉ volodymyr.nosachenko@gmail.com

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

STATE POLICY IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL SAFETY

Анотація. У даній статті розглядається роль, що відіграє державна політика стосовно екологічних викликів та проблем, які можуть постати перед національною безпекою України. Правові аспекти екологічної політики охоплюють природоохоронні заходи для збереження навколишнього природного середовища.

Україна розробила відповідну нормативно-правову базу, екологічні програми з відновлення та охорони довкілля та намагається забезпечити необхідні кошти для реалізації цих програм. Державне регулювання екологічної сфери здійснюється за допомогою правових, адміністративних та економічних заходів, які в сукупності формують екологічну політику та визначають важелі державної екологічної безпеки країни.

Основною метою державної екологічної політики є створення ефективних економічних і правових умов для забезпечення використання наявних ресурсів з метою стабілізації та поліпшення стану навколишнього природного середовища. В умовах ринкової економіки одним із найактуальніших завдань є вдосконалення державного управління в екологічній сфері. Розвиток і вдосконалення екологічного управління нерозривно пов'язаний з об'єктивними умовами значних соціальних змін і розвитку людського потенціалу. У публікації проаналізовано низку національних законів, що мають відношення до екологічної політики держави, а саме Конституцію України та Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та ін.

На даний час суспільного розвитку до пріоритетів національних інтересів країни у сфері екологічної політики припадає забезпечення екологічно безпечних умов життєдіяльності суспільства та збереження і відновлення навколишнього природного середовища. На сьогодні державна екологічна політика, як складова національної безпеки України, налагоджує систему ефективного державного контролю та оперативного реагування на прояв екологічних ризиків внаслідок військових дій для запобігання незворотного колапсу нормального життя, що є наслідком військової агресії та сприяє розвитку всіх галузей країни і швидкому відновленню нормального життя у післявоєнний період.

Ключові слова: екологічна політика, національна безпека, охорона навколишнього середовища, екологічна безпека.

Abstract. *This article examines the role played by state policy in environmental challenges and problems that may arise for Ukraine's national security. Legal aspects of environmental policy cover environmental protection measures to preserve the natural environment.*

The country has developed an appropriate regulatory framework, and environmental programs for environmental restoration and protection, and is trying to secure the necessary funds to implement these programs. The state regulation of the environmental sphere is carried out through legal, administrative, and economic measures, which together form the environmental policy and determine the levers of the state environmental security of the country.

The main goal of the state environmental policy is to create effective economic and legal conditions to ensure the use of available resources to stabilize and improve the state of the environment. In a market economy, one of the most urgent tasks is to improve public administration in the environmental sphere. The development and improvement of environmental governance are inextricably linked to the objective conditions of significant social change and human development. The publication analyzes several national laws related to the environmental policy of the state, namely the Constitution of Ukraine and the Laws of Ukraine «On Environmental Protection», «On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period up to 2030» and others.

At the current stage of social development, the priorities of the country's national interests in the field of environmental policy include ensuring environmentally safe conditions for the life of society, and preserving, and restoring the environment. Today, the state environmental policy, as a component of Ukraine's national security, establishes a system of effective state control. In addition, it prompts response to environmental risks resulting from military operations to prevent the irreversible collapse of normal life resulting from military aggression and to promote the development of all sectors of the country and the rapid restoration of normal life in the post-war period.

Keywords: *environmental policy, national security, environmental protection, environmental safety.*

Постановка проблеми. У сучасних реаліях одним із визначальних чинників у процесі формування національної безпеки України є екологічна політика, яка забезпечує належний рівень охорони навколишнього середовища. Україна, як і інші правові держави, вживає заходів, спрямованих на досягнення захисту індивідуальних, суспільних і національних потреб у сфері екологічної безпеки через відповідні державні інституції та приведення вітчизняного законодавства у відповідність до норм ЄС не лише для можливостей інтеграції в європейське співтовариство, а для вирішення в першу чергу екологічних проблем країни. Тому проблема побудови ефективної екологічної політики неможлива без реформування системи органів державного управління у сфері охорони довкілля та провадження європейських стандартів у їх діяльність. Водночас багато країн протягом останніх років трансформують свою екологічну політику, наша країна не є винятком. На зміну прагматизму та екстенсивному використанню природних ресурсів поступово приходять пошук принципів гармонізації відносин людини і довкілля та стратегій сталого розвитку суспільства й біосфери, саме тому сфера політичних інтересів все більше враховує екологічні чинники. Екологічна безпека вийшла на один щабель з рештою складових національної безпеки, а саме економічною та військовою. Важливим тут виступає те, що екологічна та економічна безпеки вийшли на перший план, а після початку повномасштабної війни росії проти нашої країни, спостерігається, на наш погляд, зміна в пріоритетах національної безпеки, а саме економічну безпеку замінила військова безпека, проте екологічна навіть не втратила позицію, а навіть зміцніла. Це пов'язано в першу чергу із загрозою екології не лише України, Європи, а й всього світу, оскільки найбільша атомна електростанція Європи – ЗАЕС перебуває під тимчасовою окупацією РФ. Тому реформування державної екологічної політики

стає важливим для забезпечення національної безпеки України та всього світу в цілому.

Метою цієї статті є дослідження державної політики України у сфері екологічної безпеки, аналіз чинного адміністративного законодавства та визначення напрямів удосконалення природоохоронної діяльності для забезпечення сталого розвитку держави, особливостей змін в екологічній політиці через повномасштабну війну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню, яке стосується забезпечення національної безпеки України, завжди відводилося ключове значення. Дана стаття аналізує розвиток державної екологічної політики для забезпечення екологічної безпеки країни. Так, забезпечення екологічної політики України, проблематику державного управління в екологічній сфері досліджено в працях таких дослідників: Л. Василюшина, А. Гетьман, З. Гбур, О. Глушко, Г. Григоров, М. Григорова, А. Качинський, І. Коваленко, В. Маргасова.

Розглядаючи поняття екологічної політики як систему заходів, спрямованих на збереження та охорону навколишнього природного середовища з боку влади та суспільства, ефективно поєднання використання природних благ та їх охорони, а також захист здоров'я населення держави, необхідно виділити два аспекти: нормативний та регуляторний. Нормативний аспект – це сукупність правил. Регуляторний аспект – це сама діяльність, спрямована на охорону довкілля. Основою екологічної політики є Конституція України [8]. Основні принципи цього вектору державної політики викладені в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [13] та «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [12].

Виклад матеріалу. Охорона навколишнього середовища виступає однією з найактуальніших проблем сучасності. Науково-технічний прогрес та зростаюче антропогенне навантаження на навколишнє середовище призводять до погіршення екологічної ситуації. Наразі основними стратегічними завданнями, що стосуються екологічного сектору, є:

- оздоровлення та захист екологічних систем;
- забезпечення сталого економічного розвитку;
- захист та збереження об'єктів біології та ландшафту;
- підвищення відповідальності за здійснення екологічної політики [3].

Відповідно до Закону «Про національну безпеку України» національна безпека держави забезпечується відповідною державною політикою. Напрями та інструменти забезпечення національної безпеки визначаються пріоритетами національних інтересів та необхідністю вжиття невідкладних заходів на основі нормативно-правової бази [10].

Деякі вчені аналізують питання державної екологічної політики як екологічну безпеку. І наголошують на важливості екологічної безпеки в системі формування та забезпечення національної безпеки України.

Екологічні проблеми безпосередньо впливають на екологічну безпеку, стан якої стає перешкодою для сталого розвитку всього суспільства. У різних теоретичних концепціях майбутнього розвитку цивілізації перспективи взаємодії у системі природничого комплексу фактично зводяться до економічного розвитку держави або до її екологічної безпеки. Вже сьогодні необхідно поставити проблеми довкілля в основу прийняття рішень з будь-яких питань. Світова спільнота усвідомлює неможливість подальшого економічного розвитку без розв'язання екологічних питань [7].

Соціальна цінність екологічної безпеки характеризується кількома фундаментальними особливостями, а саме складністю взаємодії екологічної безпеки з іншими соціальними цінностями та необхідністю пошуку розумного компромісу між екологічною безпекою та іншими соціальними цінностями в кожному конкретному випадку [6, с. 9].

«Забезпечення екологічної безпеки в зарубіжних країнах здійснюється під впливом економічних, інституційних та організаційних чинників, які є формуючими для адміністративної системи» [9, с. 217].

Таким чином, науковці звертають увагу на важливість формування та реалізації державної політики у сфері екологічної безпеки, яка є основою життєдіяльності світового співтовариства та міжнародної й національної безпеки.

Метою державної екологічної політики є створення ефективних правових та економічних умов для забезпечення можливості використання наявних ресурсів з метою стабілізації та поліпшення екологічної ситуації в Україні. Основними інструментами забезпечення екологічної політики є податки, пільги, нормативні документи та засоби масової інформації [2, с. 121].

Національна політика в екологічній сфері в контексті національної безпеки характеризується пріоритетністю захисту національних інтересів і реалізується через впровадження нормативно-правової бази. Екологічна безпека ґрунтується на концепції комплексної системи глобальної безпеки, в рамках якої доквілля розглядається як органічна частина і важливий компонент цієї системи. Державна політика та адміністративна імплементація не може бути ефективною без орієнтації на охорону доквілля як важливий вектор національного розвитку. Екологічна безпека є невід'ємною складовою безпеки самої держави. Забезпечення вектора охорони доквілля гарантує повноцінну життєдіяльність населення та збереження національного генофонду [5, с. 117].

Проаналізуємо основні законодавчі документи у сфері державного екологічного управління.

У статті 16 Конституції України визначено, що «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, як глобальної катастрофи, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави» [8].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає основні принципи екологічної політики [13].

Закон України «Про екологічну мережу» стверджує, що це одна з найважливіших передумов забезпечення сталого та екологічно збалансованого розвитку України, охорони навколишнього природного середовища, задоволення економічних, соціальних, екологічних та інших інтересів теперішнього і майбутнього поколінь суспільства та регулювання суспільних відносин у сфері формування, збереження та раціонального і невиснажливого використання екомережі [10].

У Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» зазначено, що охорона доквілля стає пріоритетом у процесі глобалізації та суспільних трансформацій, а тому Україна потребує вжиття невідкладних заходів [12].

На жаль, на даний час національна безпека України зіткнулася з небаченим викликом, а саме з повномасштабною війною, що визначає пріоритети оперативного реагування, вимагає відповідних змін в системі управління державною безпекою, зокрема її екологічною складовою. Питання вдосконалення системи державного управління екологічною безпекою та реформування

екологічної політики України є актуальним, оскільки вона ґрунтується на державному управлінні та враховує ключовий досвід минулого, сучасні виклики та майбутнє [4, с. 26–27]. Однак запобігання, попередження ризиків, що виникають під час воєнного конфлікту, вимагає з'ясування питання, яку роль відводити екологічній безпеці в контексті регуляторних процесів, спрямованих на пом'якшення наслідків. Протягом всієї історії людства війна завжди була найбільшим і найбільш непередбачуваним лихом. Військові конфлікти завжди супроводжуються різного роду катастрофами, які зупиняють або значно уповільнюють розвиток суспільств на постраждалих територіях. Знищуються життєво важливі людські та матеріальні ресурси, змінюється стан навколишнього середовища, відбуваються стихійні лиха, зростає біологічна шкода, а велика кількість цивільних осіб страждає від довготривалого психологічного дисбалансу [4, с. 27].

У зв'язку з подіями, які відбулися упродовж останнього року, в інтересах органів державного управління та місцевого самоврядування розвивати систему проактивної взаємодії з населенням з метою запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних санітарних ситуацій, а саме: необхідно забезпечити поінформованість населення про можливі наслідки таких ситуацій, масштаби їх впливу, можливі першочергові заходи щодо захисту від небезпек, які проявляються, а також створити організації та спільноти, які можуть стати організаторами колективних дій у разі виникнення небажаної антисанітарної ситуації [4, с. 27].

«На жаль, ми вже маємо реальний приклад, коли стратегічні плани противника включають руйнування громадянських об'єктів задля досягнення воєнних цілей. Знищення Каховської гідроелектростанції спричинило і ще в подальшому спричинить катастрофічні наслідки, які за своїми масштабами не мають аналогів серед техногенних катастроф сучасної України та країн Європейського Союзу. Затоплені величезні території проживання, побутові та промислові підприємства, сільськогосподарські угіддя, порушена структура постачання питної води та електроенергії, ускладнено процеси медичної допомоги та роботи рятувальних служб, через що, звісно, є жертви серед населення підтоплених регіонів. Крім того, існує загроза у порушенні безпечного функціонування Запорізької атомної електростанції – найбільшого підприємства ядерної енергетики в Європі, наслідки аварії на якому стануть катастрофічними, далеко за межами України» [4, с. 27–28]. На нашу думку, саме тому потрібно створити ефективну адміністративну систему відновлення та екологічної безпеки нашої країни, яка передбачає функціональний розподіл, ефективне використання інструментів та екологічний контроль. Запобігання такій події та її наслідкам, безумовно, є першочерговим завданням влади на місцевому, регіональному та національному рівнях. Створення системи екологічної безпеки на засадах публічного управління та посилення взаємодії між суспільством і органами публічного управління органічно узгоджується з глобальною концепцією сталого розвитку. Готовність публічного управління до вирішення проблем у сфері екологічної безпеки залежить від адміністрування, управління, планування, організації та інформаційного забезпечення. Однак повністю передбачити військові дії ворога неможливо.

Крім того, не потрібно забувати, що ситуація з екологічними проблемами в областях України не є однорідною. Це пов'язано з проблемою розвитку промисловості в Україні та, на жаль, з бойовими діями на території України. Розробка загальнодержавних заходів з підвищення екологічної безпеки може не

забезпечити їх ефективність у всіх без винятку регіонах. Цю проблему може повністю або частково вирішити реформа децентралізації, розпочата у 2014 р. Основним принципом реформи є сталий розвиток регіонів, в ході цієї реформи було створено нову регіональну одиницю – об'єднану територіальну громаду (ОТГ) з широким спектром нових повноважень, в тому числі у сфері екологічної безпеки. Позитивним аспектом децентралізації є законодавче уточнення умов та принципів співпраці між ОТГ у реалізації екологічних проєктів та програм [1, с. 28].

Однак найбільшому ризику піддаються побутові та промислові об'єкти, а також підприємства, які навіть у звичайний час завдають шкоди навколишньому середовищу та здійснюють токсичні викиди. Хімічні та ядерні об'єкти, а також заводи, що виробляють паливо та інші нафтопродукти, у разі часткового або повного руйнування можуть спричинити масштабні техногенні катастрофи, що становлять серйозну загрозу для життєдіяльності людей, які проживають у цій місцевості [4, с. 27].

Висновки. Дослідження показало, що на сучасному етапі навколишнє середовище продовжує зазнавати негативного впливу виробничої діяльності, на жаль, наша країна не є винятком і намагається розв'язувати цю проблему на законодавчому рівні, використовуючи досвід країн Європи.

Сучасний стан довкілля в Україні можна охарактеризувати як критичний. Причиною є багаторічне використання ресурсів природи та екстенсивні методи діяльності народного господарства, що було спричинено тоталітарною системою СРСР. Це в свою чергу відображається в пріоритетності розвитку екологічно шкідливих галузей промисловості, тобто сировинних. Питання пов'язані з екологією країни певною мірою почали вирішувати з набуттям незалежності, був опір власників промислових підприємств для отримання надприбутків, але з кожним роком Україні вдавалося зменшити вплив даних людей на владу.

Слід визнати той факт, що до проблем державної політики у сфері екологічної безпеки в Україні додався початок військового конфлікту з російською федерацією. Це в свою чергу поставило нові завдання перед системою державного управління, для вирішення яких потрібно використати методологічний підхід до управління процесом забезпечення екологічної безпеки в країні та впровадити національну екологічну політику під час та після війни.

Регулювання стану державної політики у сфері екологічної безпеки в Україні має відбуватися за участі міжнародних правових, громадських та екологічних організацій для покращення екологічної безпеки в країні.

Також не потрібно забувати про те, що екологічну безпеку в українських реаліях потрібно вирішувати за допомогою децентралізації, апелюючи до успішного досвіду країн ЄС.

Список використаних джерел:

1. Василюшина Л. Підвищення рівня екологічної безпеки територій в умовах реформи децентралізації. *Проблеми екології*. 2021. №1. С. 23–31. <https://doi.org/10.31474/2073-8102-2021-1-23-31>
2. Гетьман А.П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього середовища. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 125. С. 119–128.
3. Глушко О.І., Гбур З.В. Правовий аспект державного управління в екологічній сфері. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 7. DOI: 10.32702/2307-2156.2022.7.3
4. Григоров Г., Григорова М. Державне управління екологічною безпекою України за умов воєнного стану. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. 1(1). С. 25–30. <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2023-1-5>

5. Єсауленко А.М., Кошова С.П. Державне управління в екологічній сфері: правовий аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 15. С. 114–119. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.15.114
6. Качинський А.Б., Хміль Г.А. Екологічна безпека України: аналіз, прогноз, оцінка та державна політика. НІСД, 1997. С. 8–12.
7. Коваленко І. Поняття та правові засади державної екологічної політики і екологічної безпеки на сучасному етапі розвитку України. *Історико-правовий часопис*. 15(1). 2020. С. 45–49. <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2020-1/9>
8. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.01.2024).
9. Маргасова В.Г. Зарубіжний досвід реалізації державної політики екологічної безпеки в контексті публічного управління. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 213–219.
10. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 р. 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text> (дата звернення: 12.12.2023).
11. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.12.2023).
12. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. №2697-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 10.12.2023).
13. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 16.12.2023).

References:

1. Vasylyshyna, L. (2021). Pidvyshchennia rivnia ekolohichnoi bezpeky terytorii v umovakh reformy detsentralizatsii [Improving the level of environmental safety of territories in the context of decentralization reform]. *Problemy ekolohii – Environmental issues*, 1, 23–31. <https://doi.org/10.31474/2073-8102-2021-1-23-31> [in Ukrainian].
2. Hetman, A.P. (2014). Orhanizatsiino-pravovyi mekhanizm okhorony navkolyshnoho seredovyscha [Organizational and legal mechanism of the environmental protection]. *Problemy zakonnosti – Problems of legality*, 125, 119–128. [in Ukrainian].
3. Hlushko, O.I., & Hbur, Z.V. (2022). Pravovyi aspekt derzhavnoho upravlinnia v ekolohichnii sferi [Legal aspect of public administration in the environmental sphere]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 7. DOI: 10.32702/2307-2156.2022.7.3 [in Ukrainian].
4. Hryhorov, H., & Hryhorova, M. (2023). Derzhavne upravlinnia ekolohichnoiu bezpekoiu Ukrainy za umov voiennoho stanu [Public management of environmental security of Ukraine under martial law]. *Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia – Bulletin of the Dnipro Academy of Continuing Education. Series: Public management and administration*, 1(1), 25–30. <https://doi.org/10.54891/2786-698X-2023-1-5> [in Ukrainian].
5. Yesaulenko, A.M., Koshova, S.P. (2023) Derzhavne upravlinnia v ekolohichnii sferi: pravovyi aspekt [Public administration in the environmental sphere: the legal aspect]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 15, 114–119. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.15.114 [in Ukrainian].
6. Kachynskiy, A.B., & Khmil, H.A. (1997). Ekolohichna bezpeka Ukrainy: analiz, prohnoz, otsinka ta derzhavna polityka [Ecological security of Ukraine: analysis, forecast, assessment and state policy]. *NISD*, 8–12 [in Ukrainian].
7. Kovalenko, I. (2020). Poniattia ta pravovi zasady derzhavnoi ekolohichnoi polityky i ekolohichnoi bezpeky na suchasnomu etapi rozvytku Ukrainy [Ukrainian State Ecological Policy and Ecological Safety at the Present Stage of Development: Concepts and Legal Principles]. *Istoryko-pravovyi chasopys – Historical and legal journal*, 15(1), 45–49. <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2020-1/9> [in Ukrainian].

8. Konstytutsiia Ukrainy: Pryiniata Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy vid 28.06.1996 № 254к/96-VR [The Constitution of Ukraine: Adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine from June 28 1996, № 254к/96-BP]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. Marhasova, V.H. (2022). Zarubizhnyi dosvid realizatsii derzhavnoi polityky ekolohichnoi bezpeky v konteksti publicnogo upravlinnia [Foreign experience of the environmental safety policy implementation in the context of public management]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and public administration*, 3, 213–219 [in Ukrainian].
10. *Pro ekolohichnu merezhu: Zakon Ukrainy vid 24.06.2004 r. 1864-IV*. [Law of Ukraine on the ecological network from June 24 2004, № 1864-IV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text> [in Ukrainian].
11. *Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 r. № 2469-VIII* [Law of Ukraine on National Security of Ukraine from June 21 2018, № 2469-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
12. *Pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Zakon Ukrainy vid 28.02.2019 r. №2697-VIII* [Law of Ukraine on the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period up to 2030 from February 28 2019, №2697-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
13. *Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 r. № 1264-XII* [Law of Ukraine on Environmental Protection from June 25 1991, № 1264-XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian].

*Подано до редакції 14.12.23 р.
Прийнято до друку 20.01.24 р.*